

kintjük a differenciált fejlesztés megalapozását. A differenciált pedagógiai tevékenység értelmezésekor egyaránt hangsúlyozzuk a tanulási zavar, alulteljesítés jelenségkörét és a tehetséggondozás szükségességét. Az oktatás módszertani megalapozása érdekében rendszeres óralátogatást szervezünk. A félév során minden hallgató egy – differenciált munka témakörét elemző – szemináriumi dolgozatot készít. A dolgozat tartalmazza a szakirodalom rendszerező feltárását és az adott probléma effektív vizsgálatát.

A szemináriumi dolgozatok témacsoportja:

a kisiskolás tanulócsoporthoz eltérő összetételűek vizsgálata

– képességek,

– teljesítmény- és képességszint,

– a család szociokulturális háttere szerint;

az átlagos fejlettségi szinttől való eltérés tünetei:

– az alulteljesítés összefüggése a szorongással és önértékeléssel,

– magatartási zavar,

– tanulási nehézség,

– a jó teljesítés feltételei;

a pedagógusok véleménye

– a differenciált fejlesztésről,

– a tehetséggondozásról.

A tantárgyi tartalomról és szemináriumi munkáról kapott hallgatói vélemények alapján láthatóan szükséges a differenciált fejlesztés témájának kiemelt kezelése, több konkrét modellt nyújtó bemutató óra elemzésével. A szemináriumi dolgozat vizsgálati része világosabbá teszi leendő tanítóink számára egy-egy pedagógiai problémakör időszerűségének élmény- és evidenciaszintű belátását és felismerését.

NANSZÁKNÉ CSERÉPFALVI ILONA – SASSNÉ KISS GABRIELLA

A filozófia mint életművészet

Turgonyi Zoltán filozófia-tankönyve a maga nemében érdekes vállalkozás. Erényei és talán hibái is abban törekvésben érhetők tetten, amelyek a szerzőt arra készítik, hogy inkább filozófiaelméleti, mintsem filozófiatörténeti munkát adjon közre. Ez az igény már a címből is kitetszik: a könyv borítóján A filozófia alapjai található, s csak a belső címlapon találkozhatunk a kisbetűs alcímmel: ...és történetének vázlat. Az írás tematikája is e célnak rendelődik alá. Az első rész tárgyalja a filozófia tárgyát, alapfogalmait, fő problémáit és felosztásának lehetséges fajtáit. A második foglalkozik a tulajdonképpeni filozófiatörténettel, ám a „fő áramlatok” kifejezés már az elején sejteti, hogy itt sem a kronológiai szigor és a részletes kifejtés fog érvényesülni, hanem a szerző által legfontosabbaknak és legjellemzőbbeknek tartott gondolkodási rendszerek bemutatása.

Turgonyi nehéz feladatot vállal magára, amikor megállapítja a helyes útvonalat, melyet a filozófiával épphogy csak ismerkedő fiataloknak követniük kell ahhoz, hogy az eszmétörténet labirintusában el ne tévedjenek. Ez az ösvény tele van buktatókkal, s az akadályok tudatosítása elkerülhetetlen a továbblépés érdekében. Turgonyi igyekszik az olvasó, a szellemi világban tájékozódni akaró ember előtt félrehajtani e dzsungel indáit, de törekvése közben – önkéntelenül – maga is képez ilyeneket. Könyvének legelején feltételez például egy szubsztancia-fogalmat, amelyre minden egyebet fel kíván építeni, de nem fejt ki, hogy mit is ért alatta. Később – egy arisztotelészi rendszer keretein belül ám eme tény említése nélkül – ez ugyan megteszi, de csak munkájának 82. oldalán – tehát már

a „filozófiatörténeti” részben – utal arra, hogy milyen más elképzelések találhatók. Arisztotelésznél is – a szubsztanciával kapcsolatban.

Egy széles és napfényes tisztást nyit a szerző a filozófiatörténet aránylag korai szakaszán, ahol az utak összefutnak, illetőleg ahonnan elágaznak. Arisztotelészi-(neo)tomista álláspontról indul ki és ahhoz is tér vissza, a „katolicizmus hagyományos szemléletét” választva mércéül. Teológiai teleológiát művel, s ebből a szempontból rendszere valóban kerek, zárt egészet képez. Ez a szemlélet őt azonban – ellentétben pl. *Nyíri Tamással* –, sajnos, megakadályozza abban, hogy az adott kor és filozófiai irányzat saját fogalmi készletét használja annak vizsgálata közben, s magyarázó utalásaival inkább vissza, mintsem előrefelé lépjen. Ez készíti arra, hogy a preszókratikusokat *Arisztotelész*, a patrisztikát *Szent Tamás*, *Descartes*-ot, *Kantot*, az egész újkori filozófiát *Karl Rahner* nézőpontjából szemlélje és illesse bírálattal.

Ugyanakkor gyakran elsikkadnak könyvében a fontos történések, újszerű gondolatmenetek. A filozófiatörténeti mozzanatokot Turgonyi igyekszik gyorsan letudni, hogy a „filozofálásra”, az egyes gondolkodók eszméinek a helyes rendszerbe illesztésére vagy abból való kizárására térhessen át. Így jut Szokratészre mindössze egy oldal, Platónra másfél, Fichtére és Schellingre (együtt), valamint Nietzsche egy-egy, az enciklopédistákra fél bekezdés. A minisztériumi rendelet alapján az 1994/95-ös tanévtől kezdve választható tankönyvet mindez olykor nehezen tanulhatóvá teszi, ugyanakkor viszont – egységesítő szemlélete miatt – rengeteg fáradságot megtakarít a diákoknak.

Szintén nem problémamentes, ám egyáltalán nem elítélendő, hogy Turgonyi láthatólag mindenütt két fő filozófiai diszciplínának, az ismeretelméletnek és az etikának biztosít elsőbbséget. Az előbbiben a – szerinte minden korszakon áthúzódó – „platonista”, „nominalista” és pozitivista” világszemléletet próbálja cáfolni a gyakorlat és a józan ész nevében. Az az fajta transzcendentális, metafizikai „realizmus”, amit Turgonyi Zoltán hirdet, a társadalmi és teista megalapozású erkölcsant hivatott alátámasztani. Elítélendőnek tekinti az újkori individualizáció, a hamis autonómia kialakításának folyamatát, mely vélemény szerint következetesen végiggondolva csakis szkepszishez és nihilizmushoz vezethet. Így nem csoda, hogy filozófiatörténete végén eluralkodnak az ilyen fejezetcímek: Az újkori szemlélet és nominalista előzményei; Az utolsó biztos pontok megkérdőjelezése; A relativizmus teljessé válása; illetve Az individualizmus és a relativizmus uralmának következményei stb. Turgonyi jó tomista módjára hirdeti, hogy az Isten-ismeret nem egyenlő az irracionális eredetű „puszta” hittel, hanem ésszel is megalapozott bizonyítékokkal rendelkezünk Isten léteire és tevékenységére nézve. Ami nem lehet közömbös kérdés a számunkra, hiszen egész jelen- és jövőbeli sorsunk az erre adott válaszon múlik. A filozófia félrebillent szekerét helyrerakni tudniillik egyet jelent a társadalmi rendcsinálással.

Turgonyi szerint ugyanis egyenes út vezet a hitetlen gondolkodásmódtól az erkölcsileg semleges vagy éppenséggel erkölcstelen cselekvésig. „Ha mármost ezt a voluntarista Istent, lemondva a karteziánusistenbizonyításról, nominalista módon csak hittel tartom megközelíthetőnek, és a filozófiából kikapcsolom – írja –, akkor itt állok egy önmagában teljesen közömbös, és épp ezért tetszés szerint bármiféle erkölcsi normarendszerrel kiegészíthető világgal szemben ...így a legszélsőségesebb megoldások lehetségesek, az ököljog, az aki bírja, marja elv, a korlátlan és gátlástalan individualizmus hirdetésétől egészen a mindenkori hatalom... kritikátlan igenléséig, tekintet nélkül annak tartalmára...” Ilyen értelmében mutat utat a francia felvilágosodás a francia forradalom jakobinus szakaszában megvalósuló véres terrornak, a jogi pozitívizmus álláspontja pedig a fasiszta és kommunista államhatalom-felfogásnak. Amelyik rendszerben a relativizmus egyenértékű az individualizmussal, utóbbi pedig az egoizmussal, valóban kijelenthető, hogy az egyéni autonómia követelése veszélyes, hiszen ha „az életben legfontosabb az én önérvényesítem, akkor csupán ennek akadályát fogom látni minden korlátozásban, függetlenül attól, hogy az mások szabadsága érdekében vagy egyéb célból történik.” De ha a fenti fogalmakat nem kezeljük hasonló jelentésűeknek, ez a fajta gondolati ugrás legalábbis leegyszerűsítettnek nevezhető.

Úgy tűnik, Turgonyi Zoltán túl sokat vállal magára akkor, amikor a filozófia fő kérdéseinek bemutatása, megfelelő kezelése és történetének felvázolása mellett egyfajta egy-

séges gondolati sémát is óhajt nyújtani. Mi több, mindezt teljes természetességgel a társadalomszervezésben is hasznosíthatónak véli. Ez a beállítottság gyakran színezi át hangnemét enyhén profetikussá. A jelenlegi szellemi éra következtében „az egymás iránti kölcsönös tolerancia jegyében haladunk a társadalom pusztulása felé” – hangzik könyve utolsó oldalain az apokaliptikus kiáltás. S rögtön azt is megemlíti, hogy mit tehetünk a katasztrófa elkerülése érdekében. A menekülés egyedül „ember- és társadalomképünk radikális újragondolásával” lehetséges, „ami persze ... a valódi oksági összefüggéseket el- és felismerő (tehát a széksziszt elvető, *realista*), a racionalitást nemcsak a részletekre és eszközökre, hanem az *Egészre* és a *célokra* is alkalmazó hiteles *metafizikai* szemlélet alapján képzelhető el” (kiemelések tőlem – Gy.l.).

Mindazonáltal nem lehet azt állítani, hogy Turgonyi vállalkozása alapjaiban elhibázott lenne. Kérdéseit valóban érdemes megfontolni, válaszait tüzetesebben szemügyre venni. Ha vitatásra is serkent olykor, (el)gondolkodásra mindenképpen – mi más is lehet egy filozófiával foglalkozó munka legfőbb érdeme?

A könyv egyes részletei is tartalmaznak nagyon hasznos újításokat. Figyelemre méltó például az, hogy az első – a filozófia tárgyával foglalkozó – rész fejezetei egy-egy, a címben is fellelhető kulcsmondat köré szerveződnek, melyek frappáns megfogalmazásai alkalmasak az érdeklődés felkeltésére és az adott probléma könnyebb megértésének elősegítésére. Van néhány filozófiatörténeti vonatkozás is, amelyhez szerencsésen nyúlt hozzá a szerző. Így pl. a platóni Akadémia története – a szkepticizmussal való összefonódás idejében *Szent Ágoston Vallomásai* felől megvilágítva – tanulságos adalék. Úgy-szintén kiemelendő a hegeli dialektika és a marxi dialektikus materializmus kritikai igényű egybevetése, a marxizmus filozófiai lényegének összefoglalása, a modern metafizika keretein belül *Rudolf Steiner* tárgyalása, a könyv végén megtalálható néhány szemléltető ábra stb.

Turgonyi nem leplezi azt a szándékát, hogy minden kétséget kizáróan megmutassa nekünk: a filozófia jól használható a teológia és társadalomelméleti modellek megalapozásához, ámde lehetőségei korlátozottak. Az értelem által belátható igazságok csupán halovány másai a kinyilatkoztatottaknak, másrésztől csak követetten tudnak segédkezet nyújtani ahhoz, hogy felleljük a létező világrendszerek közötti kívánatos „harmadik utat”. De mégis horizontot nyit az ember előtt, hogy bármerre – szabadon – kitekinthessen. És ha egy filozófiakönyv – a közvetlen megfelelések erőltetésének mellőzésével – képes arra, hogy az ember elméleti és gyakorlati mozgásterét valódi vagy lehetséges szerkezetében mutassa meg, legfontosabb feladatainak egyikét máris elérte: kapaszkodót adott ahhoz, hogy minden ember a saját sorsát élhesse.

Turgonyi Zoltán: A filozófia alapjai és történetének vázlata. Egyházfórum, Budapest, 1993. 284 p.

GYÖRFFY ISTVÁN

Vörösmarty és Jung

*„Manapság nincs senki,
aki elég mélyre tudna hajolni.”*

A fenti idézet egy rabbitól származik. *C. G. Jung*. a következőket fűzi hozzá: „A válasz fején találta a szöveget. Manapság mi, emberek, annyira el vagyunk telve saját magunktól, és annyira belebonyolódtunk saját szubjektív tudatosságunkba, hogy elfelejtettük azt a régi bölcsességet, amely szerint Isten főképp az álmokon és látomásokon keresztül szól. A buddhisták a tudattalan fantáziák világát, mint haszontalan illúziót elutasítják; a keresztények önmaguk és a tudattalan közé az egyházukat és a Bibliát helyezik; a racionalisták pedig még azt sem tudják, hogy a tudat nem jelenti a teljes pszichét.” (1)